

АХБОРОТ-КУТУБХОНА МУАССАСАЛАРИДА НОГИРОН ФЙДАЛАНУВЧИЛАР УЧУН ҚУЛАЙ МУҲИТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

Султанова Зухра Шухратовна

Муҳаммад Ал-Ҳоразмий Номидаги Тошкент
Ахборот Технологиялари Университети
“Ахборот-Кутубхона Тизимлари” Кафедраси Ўқитувчиси
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10696127>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада имконияти чекланган фойдаланувчилар учун ахборот-кутубхона муассасалари хизматлари, ногиронларга хизмат кўрсатиш, кутубхоналарда имконияти чекланган фойданувчилар билан оммавий ва индивидуал ишлаш методлари ёритилган.

Калит сўзлар: кутубхона, ногиронлар, жисмоний нуқсонлар, ахборот, хизмат кўрсатиш.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются услуги информационно библиотечных учреждений для пользователей с ограниченными возможностями, услуги для людей с ограниченными возможностями, методы публичной и индивидуальной работы с ограниченными возможностями в библиотеках.

Ключевые слова: библиотека, инвалиды, физические недостатки, информация, обслуживание

ABSTRACT

This article covers the services of information and library institutions for users with disabilities, services for people with disabilities, methods of public and individual work with beneficiaries with disabilities in libraries.

Keywords: library, people with disabilities, physical disabilities, information, communication.

Кутубхона — босма ва айрим қўлёзма асарлардан оммавий фойдаланишни таъминловчи маданий-маърифий ва илмий муассаса; мунтазам равишда босма асарлар тўплаш, сақлаш, тарғиб қилиш ва китобхонларга етказиш, шунингдек, ахборот-библиография ишлари билан шуғулланади, омманинг маданий савиясини оширишда фаоллик кўрсатади. Китобхонларга хизмат кўрсатиш кутубхонанинг асосий фаолияти бўлиб, қолган барча фаолиятлар (китоб фондини бутлаш ва уни ташкил этиш, фонд мазмунини ёритиш, уни китобхонларга етказиш

кабилар) асосий фаолият учун хизмат қилади. Китобхонларга хизмат кўрсатишнинг асосий мақсади уларни ахборот ва адабиётга бўлган талабларини имкон борича тўлиқ қондириш ва адабиёт танлашларига ёрдам беришдан иборат. Ҳар бир кутубхона ўз турига кўра китобхонларни табақаларга бўлиб, алоҳида китобхонлар гуруҳларига ажратган ҳолда хизмат кўрсатишни ташкил қилади. Адабиётлар тарғиботининг барча шакл ва усуллари китобхонлар талабини имкон қадар тўлиқ ва тезкорлик билан қондиришга қаратилади.

Кутубхона, бошқа ҳар қандай ижтимоий институт сингари, доимий равишда ривожланиб бормоқда ва бу ривожланиш ижтимоий эҳтиёжларнинг ўзгариши билан боғлиқ ҳисобланади.

Шу жумладан, кўзи ожизлар учун мўлжалланган махсус кутубхоналар – универсал, оммавий кутубхоналардир. Уларнинг асосий принципи ва фаолияти кутубхона фондларига ва кўзи ожиз фойдаланувчилар учун маълумотларга эркин ва тенг кириш тамойилидир. Махсус кутубхоналарнинг асосий принципини амалий амалга оширилиши ушбу тоифадаги фойдаланувчиларни бошқа барча кутубхона фойдаланувчилари билан бир хил ҳажмдаги ва бир хил сифатли керакли маълумотлар ва хизматлар билан таъминлашдан иборат.

Бугунги кунда кўзи ожиз фойдаланувчиларнинг, шунингдек, бошқа турдаги чекловларга эга бўлган шахсларнинг таълим, касбий, ижтимоий-маданий, бўш вақтларини қўллаб-қувватлаш таъминланади: бу уларнинг китоб ва ўқиш орқали реабилитацияси ва ижтимоийлашувига ёрдам беради.

Кўзи ожизлар учун махсус кутубхона ўзбек ва бошқа тилларда текис босма, аудиовизуал, электрон ва бошқа нашрларни ўз ичига олган ҳужжатлар фондиди шакллантиради, сақлайди ва фойдаланувчиларга тақдим этади.

Махсус кутубхоналар ўз фондларини шакллантиришда барча кутубхоналар учун умумий бўлган принципларга амал қилади. Бироқ, А.Е.Шапошников таъкидлаганидек, кўзи ожизлар учун адабиётларни танлаш, нашр этиш ва тарқатишнинг ўзига хос хусусиятлари, кўзи ожиз ўқувчиларнинг эҳтиёжлари билан боғлиқ хусусиятлар мавжуд. Кутубхона учун зарур бўлган нашрларни танлашда кутубхона ходимлари кутубхонларининг ижтимоий белгиларига амал қилишади. Кутубхоналар таълим функцияларини бажаради. Кутубхоналар билимларини тўплайди ва сақлайди. Булар кутубхонанинг ягона вазифалари эмас: кўпчилик учун

бу ҳақиқий реабилитация маркази бўлиб, унда сиз нафақат саволларингизга жавоб олишингиз ёки тадбирда қатнашингиз, балки мулоқот қилишингиз ёки сукут сақлашингиз, қизиқарли ва фойдали вақт ўтказишингиз, ўзингизни жамиятнинг ажралмас қисми каби ҳис қилишингиз мумкин.

Ногиронларни ижтимоий реабилитация қилишда кутубхоналарнинг роли. Муаммонинг ҳолати ва уни ҳал қилиш йўллари.

Ногиронларга ғамхўрлик қилиш бутун дунёда катта аҳамиятга эга бўлган муаммодир. Ногиронларни ижтимоий реабилитация қилиш уларни нормал ҳаётга қайтаришдир, Ижтимоий реабилитациянинг асосий мақсади ногироннинг жамиятга интеграциялашувидир. Реабилитация муассасалари тизимида кутубхонанинг ўрни қандай? Ҳар бир жамоат кутубхонаси ўз хизмат кўрсатиш ҳудудида яшовчи барча фуқароларга, шу жумладан ногиронлар ва қарияларга ўз маблағларидан бепул фойдаланишни кафолатлаши керак. Шу сабабли, ишимиздаги устуворликларни белгилашда биз кутубхонадан фойдаланадиган ногиронлар учун энг инсонпарвар фаолият соҳаси устувор хизмат эканлигини тушунишимиз керак.

Ногиронларнинг ижтимоий интеграциясига ёрдам берадиган кутубхоналар фаолияти биринчи навбатда ногиронларга ижтимоий аҳамиятга эга маълумотларни тезкор тақдим этиш, талаб юқори бўлган китобларни танлаш, тавсия этиш ва етказиб беришдан иборат. Кутубхоначи жисмоний имконияти чекланган одамнинг эътиборини ва қизиқишларини унинг манфаатларига мос келадиган касбни танлаб, ўзи учун мавжуд бўлган фаолиятга ўтказиш учун китобдан фойдаланиши мумкин.

Ногиронларга хизмат кўрсатадиган кутубхоналарда оммавий ишларнинг моҳияти. Ногиронларга хизмат кўрсатадиган кутубхоналардаги оммавий ишларнинг мазмуни уларнинг касбий ва маданий даражасини ошириш вазифалари билан белгиланади ва мавзуси бўйича оддий кутубхоналар ишидан унчалик фарқ қилмайди. Ўзига хос хусусиятлар фақат махсус форматдаги адабиётлардан фойдаланадиган бундай тадбирларни ахборот билан таъминлаш, шунингдек ногиронларни ижтимоий реабилитация қилиш ва интеграция қилиш муаммолари, уларнинг ҳаёти ва фаолияти билан боғлиқ мавзулар билан боғлиқ. Кўзи ожиз фойдаланувчилар учун адабиётни оғзаки тарғиб қилишга алоҳида эътибор берилади. Жонли сўз ёрдамида китоблар ва маълумотларни

тавсия қилишнинг кенг қўлланиладиган шакллари билан бир қаторда – викториналар, адабий ва муסיқий кечалар, машҳур шахслар билан учрашувлар, катталар ва болалар учун баланд овозда ўқишлар, энг яхши ўқувчи учун танловлар ўтказилади. Баланд ўқишлар ишнинг энг доимий шакллари билан биридир. Кўзи ожизлар уларга нафақат маълум бир китобни тинглаш, балки ўз фикрларини билдириш, ўқиганларини муҳокама қилиш ва ўзларини дўстона муҳитда ҳис қилиш учун ташриф буюришади. Асар қаҳрамонлари жисмоний касалликларни ва ҳаёт фаолиятини чеклайдиган бошқа тўсиқларни жасорат билан ва қатъият билан енгиб ўтган китоблар ҳам алоҳида аҳамиятга эга бўлиши мумкин. Бундай асарларни ўқиш ногиронларга ҳаётга умид бахш этади, у касалликларга қарши курашда ва ҳаётдан завқланиш истагида қўшимча рағбатга эга.

Ногиронларни кутубхонадан фойдаланувчилар сонига жалб қилиш кўп жиҳатдан кутубхонага хизмат кўрсатиш жараёнида уларнинг ахборотга бўлган эҳтиёжлари, психофизик хусусиятлари ва алоқа этикаси қанчалик тўлиқ ҳисобга олинишига боғлиқ.

Ногирон ўқувчилар билан ишлашда баъзи мутахассисларда пайдо бўладиган психологик муаммолар, ноқулайлик ва баъзан ҳатто кўрқув тажрибанинг етишмаслиги ва ишлаб чиқилган ўзаро таъсир қоидалари билан изоҳланади. Кутубхона иши амалиётига қулай муҳит дастурига янги давлат талабларини киритишни таъминлаш учун турли гуруҳлардаги ногиронлар билан ишлашнинг ўзига хос хусусиятларини ўрганиш, ишнинг янги усуллари ва шакллари ўзлаштириш, вазиятли ва манзилли ёрдам кўрсатиш кўникмаларини ошириш керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Шрайберг, Я. Л. Современные тенденции в автоматизации библиотечно-информационных технологий // Научные и технические библиотеки. – № 2. – С. 18–24.
2. Шрайберг, Я. Л. Электронные библиотеки России: программная стратегия и проектная тактика // Научные и технические библиотеки. – 2001. – № 2. – С. 69–74.
3. Столяров, Ю. Н. Лидер электронного библиотековедения // Научные и технические библиотеки. – 2012. – № 8. – С. 68–78.

